

*Från den planeringen om min
omfattande tillflyktsort
och utvärdering*

INDUSTRIELL PLANERING I SVERIGE UNDER DEN NUVARANDE KRISEN.
RE RE

(Föredrag för utländska pressmän, fredagen 31.5.1940.)

Det är inte länge sedan frågan om en central planering och dirigering av det ekonomiska livet var en stridsfråga i Sverige. Å ena sidan hävdades att planhushållning var nödvändig för att övervinna sådana onda ting som kriser och arbetslöshet, å andra sidan hävdades, att det ekonomiska systemet var en alltför ömtålig apparat för att med framgång kunna ledas från en central punkt. Näringslivet fordrade för sin hälsa det enskilda initiativet. Om detta kopplades av, hotade stagnation.

Som så många andra motsättningar och åsiktsbrytningar har även denna uppfattning om den ekonomiska politiken utjämnats i det nuvarande kritiska läget. Man har från den ena sidan insett att i nuvarande läge en fastare ledning av industrien är nödvändig. "Det praktiska livets män", företagsledare och ingenjörer, ha höjt krav på en ~~central planläggning av produktionen~~. Företagen ha i allmänhet med en ovanlig solidaritet och beredvillighet inordnat sig i det centralt ledda folkhushållet. Skillnaden därvidlag i jämförelse med förra världskriget synes vara betydande. De sedan dess starkt utvecklade fria organisationerna inom näringslivet ha säkerligen här haft en uppfostrande betydelse. Företagen själva och ~~dess~~ ^{dess} organisationer ha slutligen ställt sina främsta män till förfogande för de statliga dirigerande organen. Å andra sidan torde man inom alla kretsar ha klart för sig, att industrien icke kan ledas planmässigt utan medverkan och initiativ från det fria näringslivet. Sammansättningen av industrikommissionen / ~~därigen~~ ~~beträffande~~ kan sägas vara ett typiskt uttryck för denna uppfattning om hur den planmässiga ledningen av näringslivet bäst handhaves. Svenska Arbetsgivareföreningens ordförande har tillfälligt lämnat sin post för att inträda som kommissionens ordförande. Han har vid sin sida såsom medlemmar av kommissionen förutom den svenska landsorganisationens ordförande framskjutna ledare inom tre enskilda och ett statligt industriellt företag. Starkare garantier torde icke kunna erhållas mot den byråkratisering, som utgör den största risken för alla försök till cen-

*Planmässigt
ledning av
den produktiva
sektorn*

tral planhushållning.

Det är två problem, som framför allt gjort det nödvändigt att skapa en stark central ledning av den svenska industrien. Det ena, som med full styrka anmälde sig först i december, var nödvändigheten att snabbast möjligt mobilisera industrien för det svenska försvarets behov, det andra, som blev aktuellt redan vid stormaktskrigets utbrott i september gällde industriens försörjning med råvaror under den då hotande avspärrningen.

Att ~~på~~ dessa problem skulle aktualiseras hade man redan före kriget klart för sig och särskilda statliga organ hade tillsatts för att vidtaga förberedelser i båda dessa avseenden. Rikskommissionen för Ekonomisk Försvarsberedskap hade vid stormaktskrigets utbrott ~~det~~ färdiga planer färdiga för en mobilisering av stora delar av den svenska industrien. Det är självklart, att en sådan planering, som måste utföras, utan att man visste, när planerna skulle sättas i verket, i hög grad måste få karaktären av en teoretisk lek. Men utan tvivel hade denna lek, som så många andra, en viss betydelse som en förberedelse för allvarigare tider. En visserligen ofullständig apparat för en industriell mobilisering fanns färdig, när det senaste kriget började. Man kunde förutse, att apparaten skulle gnissla och successivt måste förbättras; men det fanns likväl möjlighet, att utan större tidsutdräkt trycka på en knapp och sätta det industriella maskineriet igång för militära ändamål. Omfattningen av rustningsproduktionen hade redan före stormaktskrigets utbrott börjat ökas. I januari i år ansågs emellertid tiden mogen att trycka på knappen och sätta hela rustningsmaskineriet igång. Den grundläggande synpunkten när det gällt att bestämma omfattningen av rustningsproduktionen, kan sedan dess sägas ha varit, icke den, hur stora militära anslag de svenska statsfinanserna kunna tåla för att behålla sin berömda sundhet. Avgörande har varit hur stor kapacitet, som ha ^{kan} kunnat användas för militära ändamål. De militära utgifterna ha sedan fått rätta sig efter rustningsproduktionens omfång.

Produktionskapaciteten inom olika industrier toges också i växande grad i anspråk för upprustningen. ~~Även och stalin-~~ ~~industrier arbetar nästan helt~~ med krigsleveranser och för andra statliga ändamål. Verkstadsindustrien, som normalt i stor ut-

→ Bl.a. gäller
etta järn- och
tillverkningsindustrien.
Vissa större
ambank ar-
sta västan
beslutande

sträckning arbetar på export och därför har en mycket stor kapacitet i förhållande till de inhemska behoven, är mobiliserad till omkring 1/4. Beklädnadsindustrien torde även till omkring 1/2 av sin produktionsförmåga tillverka skor och kläder för militär utrustning.

Det säger sig självt, att en sådan omläggning från civil till militär tillverkning ställer betydande krav på en planmässig ledning av produktionen. Särskilda svårigheter bereder omställningen till ammunitionstillverkning och för detta ändamål har tillsatts en särskild ammunitionsnämnd, en motsvarighet till utlandets ammunitionministerier. Så länge exporten av verkstadsprodukter kunde upprätthållas måste åtgärder vidtagas för att öka verkstadsindustriens kapacitet såväl av maskiner som arbetare. Ett särskilt statligt organ arbetar på anskaffning av maskiner samt en rationell fördelning av dem. Arbetstiden vid rustningsföretagen har vid behov kunnat ~~ökas~~ ^{ökas} till 10 timmar per arbetsdag, varvid vanlig övertidsersättning bibehållits. Yrkesskolorna ha utvidgats för att i betydande omfattning omskola såväl män som kvinnor för arbete inom verkstadsindustrien. Till denna omställning av produktionen har industrien lämnat sin praktiska medverkan i främsta rummet genom att smidigt anpassa sin produktionsapparat efter de nya kraven samt ~~att i praktiken~~ lämna ~~statliga~~ militära beställningar prioritet framför ~~de~~ civila.

Det andra problemet för den industriella planeringen, nämligen råvaruförsörjningen vid en partiell eller fullständig avspärrning hade även tagits upp långt före stormaktskrigets utbrott. Den svenske nationalekonomen professor Cassel hade på ett tidigt stadium föreslagit, att den svenska guld- och valutas reserven delvis skulle utbytas mot råvarulager. Han påpekade, att en sådan råvarureserv icke blott skulle stärka krigsberedskapen utan även skulle kunna delvis fylla samma funktion som en valutareserv. Växlingar i handelsbalansen skulle kunna utjämnas genom att omväxlande utnyttja råvarulagren och därmed minska importen samt omväxlande fylla på lagren genom ökad import. Prof. Cassels tanke började omsättas i praktiken långt före kriget och numera ha varor inköpts för statlig upplagring till ett värde av ca 360 milj. kronor. Denna råvarureserv har varit av utomordentligt värde under de gångna krigsmånaderna. Delvis har den redan utnyttjats. Den har även kunnat användas

föratt genom marknadsoperationer förhindra prisstegring, när tillfällig brist på råvaror uppstått genom avspärrningen. Tack vare denna statliga upplagring och enskild upplagring har den svenska industrien, trots svårigheterna för sjöfarten, hittills icke behövt vidtaga några avsevärda inskränkningar i driften på grund av råvarubrist.

På grund av den senaste händelseutvecklingen har det emellertid blivit nödvändigt att strängt hushålla med landets råvarutillgångar. I detta syfte uppgöras planer, som avse att på lång sikt trygga den livsviktiga industriens behov. Dessa planer syfta dels till att minska förbrukningen för mindre növäändamål och dels till att öka produktionen av inhemska råvaror.

Vad gäller besparingen av råvaror har man i Sverige ett gynnsamt utgångsläge i den höga standard¹ såväl vad gäller konsumtionen som industriella och andra anläggningar. Som var och en kan övertyga sig om, har byggnadsverksamheten varit omfattande under de senaste åren. Behovet av nya bostäder är därför begränsat. Hemmens standard ifråga om inventarier och kläder är också hög, och inköp av sådana varor kunna därför för ett par år framåt starkt begränsas. Något liknande gäller de industriella anläggningarna. Högkonjunkturen före kriget var långvarig, och flertalet industriföretag hunno då moderniseras. Reparationer samt ersättningar av förslitna maskiner kunna därför i många fall uppskjutas ett par år. I många avseenden har även standarden såväl i fråga om kvalitet som kvantitet varit så högt uppdriven, att en sänkning kan ske utan större svårighet. Som exempel kan nämnas, att man planerar att skära ned förbrukningen av aluminium till mindre än hälften. En sådan besparing blir möjlig, emedan aluminium förbrukats för många relativt oviktiga ändamål. Sålunda har omkring 10 % av den totala förbrukningen använts till tillverkning av kokkärl, 15 % ha åtgått för tillverkning av kapsyler, som skydda det "förträffliga" svenska ölet. Som ett annat exempel kan nämnas, att svensken under de gångna åren har vant sig vid en temperatur av upp till 21° Celsius i sin bostad. ^{Enligt oönskade} ~~Betydande~~ mängder bränsle kunna utan våda för hälsotillståndet sparas genom en sänkning av bostadstemperaturen.

Av större vikt är måhända dock att öka tillgången på inhemska ersättningsråvaror. Skogen är härvidlag den viktigaste nationella tillgången. Det sämre virket i våra skogar, som icke har varit gott nog för tillverkning av pappersmassa och sågade trävaror, kan nu komma till användning, som ersättning för importerat kol och koks. Avverkningen av sådant virke har stimulerats genom statliga garantier för avsättning till ett visst minimipris. Skogsägarna ha senare genom särskild lag ålagts att avverka vissa minimikvantiteter i sina skogar. Vedtillgången begränsas i själva verket icke av tillgången på virke utan av tillgången på arbetskraft för avverkningen. Under bränsleåret 1940/41 planeras en ökning av vedavverkningarna till närmare det fyrdubbla mot den normala kvantiteten. För denna avverkning^{beräknas} åtgå ej mindre än omkring 12 milj. dagsverken. Stora ansträngningar göras för att överflytta arbetskraft, som blivit ledig inom andra områden, främst inom byggnadsindustrien till skogsarbete.

Skogen lämnar emellertid även råvara, som kan ersätta de flytande bränslena. Vid sulfittfabrikerna tillverkas sulfitsprit, som utgör ett högvärdigt motorbränsle. Större betydelse vid en avspärrning synes emellertid gasgeneratorerna få. Hittills ha huvudsakligen framställts träkolsgeneratorer. För närvarande äro omkring 2.000 sådana aggregat i drift. Större förhoppning knyter man emellertid vid trågasgeneratorerna, vilka kunna drivas direkt med vanlig ved. Så snart pågående provdrift avslutats, kan under statlig medverkan en omfattande produktion sättas igång. Här föreligger en betydande uppgift för den svenska industrien. Ett enda företag är berett att tillverka 500 aggregat per vecka. ~~Planer uppgöres för en tillverkning av 80.000 aggregat, vilka~~ ^{i importerat skick,} skulle draga en kostnad av omkring 100 milj. kronor.

På andra råvaruområden göras liknande ansträngningar för att öka den inhemska tillverkningen av råvaror, som kunna ersätta sådana, som tidigare importerats.

Ingvar Svennilson.

Industrial planning in Sweden during the present crisis.

(Lecture for foreign press-men, Friday 31.5.1940).

It is not long since the idea of a central planning and administration of the economic life was hotly discussed in Sweden. On the one hand it was asserted that planned economy was necessary in order to surmount such difficulties as crises and unemployment, while on the other it was maintained that the economic system was much too delicate an apparatus to be successfully conducted from a central point. A healthy industrial life demanded private initiative. If the latter be disconnected stagnation threatened.

Like many other differences of opinion even this view of economic policy has been smoothed out in the present critical situation. On one side a firmer industrial leadership is considered necessary. Men of practical experience, industrial leaders and engineers have demanded central planning of certain productions. Enterprises have generally submitted to the centrally led national economy with unusual solidarity and readiness. In this respect, the difference in comparison with the World War seems considerable. Industrial organizations, greatly developed since then, have undoubtedly been of educational value in this connection. The enterprises themselves and their organizations have finally placed their foremost men at the disposal of the Government commissions. Conversely

it is clearly realized in all circles that industry cannot be methodically directed without the cooperation and initiative of private enterprise. The Industrial Commission may be said to be a typical manifestation of this view of how industry should best be planned. The President of the Swedish Employers Association has temporarily accepted the chairmanship of the Commission. He has at his side, as members of the commission, in addition to the chairman of the General Swedish Federation of Trade Unions, prominent leaders of three private and one state industrial enterprises. Better safeguards could hardly be obtained against bureaucratism, which constitutes the greatest risk in all attempts towards a centrally planned economy.

There are two problems that are primarily responsible for the necessity of creating a firm leadership of Swedish industry. One of them, which did not come to the fore until December last, was the necessity of mobilising the industry as speedily as possible to meet our defence requirements; the other had become obvious already on the outbreak of war between the Powers in September, when our supplies of industrial raw materials seemed threatened.

That these would be urgent problems had been obvious even before the war, and special bodies had been instructed to take preliminary steps. The National Commission for Economic Defence had detailed plans for mobilizing large parts of Swedish industry ready at the outbreak of war. It goes without saying that such planning, which must be done without knowing when the plans would be put into

effect, must necessarily be of a rather theoretical nature. Nevertheless, such preparations are important, as preliminaries for more serious times. An industrial mobilization machine existed, though imperfect, when the last war broke out. That machine might of course creak and need successive adjustments, but there was a possibility that the pressing of a button would, without much delay, put the industrial machinery in motion for military purposes. The volume of armament production had begun to increase already before the present war. In January last the time was considered ripe for pressing the button and starting the whole of the armament machine. The fundamental viewpoint in determining the volume of the armament production, can since then be said to have been, not how ^{much} money the Government could afford to spend on our defences without wrecking the famed soundness of our State finances. The decisive factor has ^{been} the capacity which could be applied to military purposes. Military expenditure has thus had to be adjusted to the output of the armament industries.

The capacity of the various industries is consequently increasingly utilized for the production of munitions. This also refers to the iron and steel industries. Certain iron-works are almost entirely engaged on defence and other Government work. ^{more than} About a quarter of the engineering industry, which normally works largely for export and whose capacity therefore greatly exceeds the home market needs, has been mobilized. The clothing industry, too, is manufacturing shoes and clothing for military purposes to the extent of

about half its capacity.

Obviously, such a transition from civil to military manufacture requires careful planning. The manufacture of ammunition presents particularly great difficulties, and a special ammunition-committee, corresponding to the foreign ministries of munitions, has therefore been appointed. As long as exports could be maintained, steps had to be taken to increase the capacity of the engineering industry in respect of both workmen and machines. A special committee works to procure machines, as well as for the rational distribution of these. Working hours in the armament industry have when necessary been extended to ten hours a day retaining the usual overtime compensation. Training establishments have been enlarged to enable them to train more men and women for working ^{in/}the engineering industry. The industry has cooperated in this reorganization, in the first place by skillfully adapting its production to the new demands and by giving Government orders priority.

The second problem of planning, namely the supply of raw materials in the event of partial or complete isolation was also taken up long before the outbreak of war. Mr. Cassel, the Swedish economist, had proposed that the reserves of Swedish gold and foreign currency should be partly exchanged for raw materials. He pointed out that a stock of such materials would not only strengthen our defensive position, but would also partly perform the same function as a currency reserve. Fluctuations in trade balance could be equalized by alternately drawing upon the

reserve of raw materials and thereby diminishing imports, and replenishing stocks by increased imports. Professor Cassel's idea was put into practice long before the war, and goods to the value of approximately 300 million kronor have been purchased for Government reserves. This reserve of raw materials has proved extremely useful in the past war months. It has also been utilized for market operations to prevent prices from rising in case of any temporary shortage of raw materials. Thanks to these Government and private stocks, the Swedish industry has not, in spite of shipping difficulties, hitherto found it necessary to make any appreciable reductions owing to shortage of raw materials.

Recent events, however, have made it necessary to subject our resources of raw materials to the strictest economy. To that end, plans have been made to render secure the vital needs of industry for a long time to come. These plans aim at diminishing the consumption for less necessary purposes and increasing the production of native raw materials.

As regards the reduced consumption of raw materials, Sweden was in a favourable starting position ^{on account} of the high standard of living, as well as of industrial and other plants. Anyone can see that the building trade has been very busy in recent years. The need of new dwelling houses is therefore not pressing. The home standard of equipment and clothing is also high, and the purchase of such goods can therefore be greatly restricted for the next year or two.

The same applies to industrial plants. The trade boom before the war lasted long, and most industrial enterprises had time to modernise their plants. Repairs and replacement of worn-out machines can therefore often be postponed. In many respects, the standard has also been so high that it could be lowered without much difficulty. As an instance of this might be mentioned that steps are now taken to cut down the use of aluminium to less than half. Such an reduction is possible because aluminium is used for many relatively unimportant purposes. About 10 % of the total consumption has been used for the manufacture of cooking utensils, 15 % for making capsules for our "excellent" Swedish beer. Another instance of the same thing is that many Swedes have of recent years become accustomed to a temperature of up to 21° C in their homes. Considerable quantities of fuel could therefore be saved by lowering the temperature without endangering the health of the people.

Of greater importance is perhaps the increase of the supply of native raw material substitutes. The forest is in this connection our most important national resource. The inferior wood of our forests, which is not good enough for the production of pulp and sawn timber, can now be utilized instead of imported coal and coke. The cutting of such wood has been stimulated by the Government guaranteeing its sale at a certain minimum price. The forest owners have moreover recently been ordered to cut certain minimum quantities of firewood. The production of firewood is not limited by shortage of wood but by the difficulty of obtaining

labour. A quadrupling of the normal quantity of firewood cut is planned for 1940-1941, and no less than some twelve million workdays are estimated to be required for this. Great efforts are being made to transfer unemployed labour in other trades, primarily the building trade, to this work.

The forests also yield products able to replace liquid fuel. Sulphite alcohol, a by-product of the pulp industry, is a very good motor fuel. Producer gas seems to be of still greater importance in times when our ^{foreign} communications are cut. So far, charcoal gas has been mainly used, and some 2000 cars are now driven by it. More is, however, hoped from the gas produced directly from ordinary wood. As soon as the tests now going on are completed, extensive state-aided manufacture of machinery can begin. This will provide much work for the Swedish industry. One single enterprise is prepared to produce 500 producer gas units a week. Our aim is to manufacture 50,000, representing a value of about 100 million kronor.

Similar efforts are being made to increase our supplies of other materials to replace those that can no longer be imported.